

Š i f r a k a n d i d a t a :

Državni izpitni center

M 2 3 2 5 1 1 2 2

JESENSKI IZPITNI ROK

ZGODOVINA

≡ Izpitna pola 2 ≡

Narodna zgodovina

Torek, 29. avgust 2023 / 90 minut

*Dovoljeno gradivo in pripomočki:
Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.
Izpitni poli je priložena barvna priloga.*

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani).

Izpitna pola vsebuje 25 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 60. Za posamezno nalogo je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve pišite z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom v izpitno polo v za to predvideni prostor **znotraj okvirja**.

Pišite čitljivo. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

*Ta pola ima 16 strani (1–16), od tega 2 prazni.
Barvna priloga ima 4 strani (17–20).*

© Državni izpitni center
Vse pravice pridržane.

Slovensko nacionalno preoblikovanje

1. V Habsburški monarhiji je po neuspehu revolucij leta 1848 nastopilo obdobje neoabsolutizma, imenovano tudi Bachov absolutizem.

Obkrožite črko pred tremi pravilnimi trditvami, ki se navezujejo na to obdobje.

- A Slovensko narodno gibanje je s političnega prešlo na kulturno področje.
- B Večinsko slovensko kmečko prebivalstvo je bilo narodno zavedno.
- C Kljub cenzuri so izhajali različni slovenski politični časopisi.
- D V deželah z večinskim slovenskim prebivalstvom je v upravi prevladovala slovenščina.
- E Vlada je izdajala uradni list tudi v slovenščini.
- F V gospodarstvu se je uveljavil liberalizem.

(3 točke)

2. Po koncu Bachovega absolutizma in obnovi ustavnega življenja se je slovensko kulturno in politično življenje odvijalo v čitalnicah, razvijala so se narodna društva. Pri reševanju si pomagajte s sliko 6 v barvni prilogi.

2.1. Katero slovensko društvo je bilo ustanovljeno že v času Bachovega absolutizma?

2.2. V katerih štirih mestih so bile leta 1861 ustanovljene prve slovenske čitalnice?

2.3. Pojasnite pomen čitalnic.

(3 točke)

3. Povežite slovenska narodna društva s področjem njihovega delovanja tako, da na črto pred imenom društva vpišete ustrezno črko iz desnega stolpca.

_____ Dramatično društvo	A	izdajanje znanstvenih in leposlovnih del v slovenščini
_____ Južni Sokol	B	razvijanje slovenske glasbene kulture
_____ Glasbena matica	C	narodno-obrambno telovadno društvo
_____ Slovenska matica	D	uprizorjanje gledaliških predstav v slovenščini

(2 točki)

4. Konec šestdesetih let 19. stoletja se je razmahnilo taborsko gibanje. Pri reševanju si pomagajte z besedilom in s sliko 6 v barvni prilogi.

Na taboru v Žalcu leta 1868 je Valentih Zarnik udeležence nagovoril z besedami:

Zemlja slovenska, na kateri bivamo, je zemlja sveta. Zadnji ostanek namreč le je več onega velicega slovenskega posestva, katero se je nekdanj raztezalo čez Gradec, Dunaj, Tirole, itd. kterega pa smo izgubili dve tretjini, tako da imamo zdaj svojo granico že pri Muri. Zadnji, sveti ostanek je torej, kar še imamo, držati ga moramo z vsemi močmi, da ne bodo nekdanj naši otroci rekli: Naši očetje so nam zapravili lepo deželo ...

(Vir: Cvirn, J., Studen, A., 2010: Zgodovina 3, str. 139. DZS. Ljubljana)

- 4.1. Navedite zahteve taborskega gibanja.

- 4.2. V katerem delu slovenskega etničnega ozemlja je bilo organiziranih največ taborov?

- 4.3. Pojasnite, zakaj je taborsko gibanje kmalu zamrlo.

(3 točke)

5. Konec 19. stoletja je začela katoliška Cerkev čedalje bolj posegati v politično življenje. Težnje po katoliški prenovi je najbolj zaostрил goriški profesor bogoslovja Anton Mahnič:

Pozval je k »ločitvi duhov« ter od književnosti in umetnosti zahteval, naj se namesto slikanja »golega življenja« in stvarnosti posvetita upodabljanju »krščanske čeznaravne lepote« in razodevanju božje resnice. /.../ V politiki je zavračal vsako sodelovanje z nekatoliškimi skupinami, posebej z liberalnimi.

(Vir: Vodopivec, P., 2006: Od Pohlinove slovnice do samostojne države: slovenska zgodovina od konca 18. stoletja do konca 20. stoletja, str. 108. Modrijan. Ljubljana)

Pojasnite, kako se je Mahničev poziv k »ločitvi duhov« odrazil v slovenskem političnem življenju.

(1 točka)

6. V devetdesetih letih 19. stoletja so nastale moderne slovenske politične stranke.

Povežite politične stranke z njihovimi voditelji tako, da na črto pred imenom voditelja v levem stolpcu vpišete ustrezno črko iz desnega stolpca.

_____ Etbin Kristan	A	Jugoslovanska socialdemokratska stranka
_____ Ivan Tavčar	B	Katoliška narodna stranka (SLS)
_____ Ivan Šušteršič	C	Narodnonapredna stranka

(1 točka)

7. V začetku 20. stoletja se je krepila jugoslovanska ideja.

Pojasnite odnos zagovornikov koncepta do rešitve jugoslovanskega vprašanja.

TRIALISTIČNI KONCEPT

KONCEPT PREPORODOVCEV

(2 točki)

8. V 19. stoletju je slovensko ozemlje zajela industrializacija, velike gospodarske spremembe je prinesel razvoj železniškega omrežja.

Navdušenje nad železnico je bilo tako nesporno in soglasno očitno le na površju. Posamezniki so se namreč prav dobro zavedali, da bo železnica povzročila globoke in celo nepredvidljive socialne in gospodarske spremembe, ki utegnejo imeti zelo različne in nasprotujoče si posledice. Nekaterim je bilo že od vsega začetka jasno, da nove prometne povezave ne obetajo samo novih tržnih možnosti za domačo produkcijo, ampak da bodo na domačem tržišču povzročile tudi okrepljeno tekmovanje s tujim blagom. Veliko zaskrbljenost in nezaupanje je železnica povzročila med kmečkim prebivalstvom in obrtniki, zlasti med prevozniki ali furmani in splavarji /.../

(Vir: Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije, 1848–1992, str. 87. Inštitut za novejšo zgodovino, Mladinska knjiga. Ljubljana, 2006)

- 8.1. Pojasnite posledice razvoja železniškega omrežja za gospodarstvo.

- 8.2. Opišite demografsko posledico industrializacije za urbana naselja.

(2 točki)

9. Konec 19. stoletja je slovenske dežele zajel val izseljevanja.

Posledica zadolženosti in drobitve kmetij je bila proletarizacija slovenskega podeželja in beg z vasi oziroma veliko izseljevanje. Migracijski tok se je usmeril predvsem v tujino, v razne evropske države in Ameriko, zlasti Združene države, ker domača industrija ni bila toliko razvita, da bi lahko zaposlila prebivalstvo na slovenskih tleh.

(Vir: Lazarevič, Ž., 1994: Kmečki dolgovi na Slovenskem: socialno-ekonomski vidiki zadolženosti slovenskih kmetov 1848–1948, str. 19. Znanstveno in publicistično središče. Ljubljana)

- 9.1. Navedite štiri vzroke izseljevanja iz slovenskih dežel.

- 9.2. V katero državo se je izselilo največ Slovencev?

(2 točki)

Razvoj slovenskega naroda v 20. stoletju

10. Leta 1914 je izbruhnila prva svetovna vojna, ki je s soško fronto segla tudi na slovensko ozemlje.

Napad nemških in avstro-ogrskih sil se je začel 24. oktobra 1917 zgodaj zjutraj s topniškim obstreljevanjem in plinskim in plinskim napadom v Bovški kotlini. Prvi jutranji pehotni napadi v okolici Bovca, okolici Tolmina in v Soški dolini so bili uspešni. Pehota je z obeh strani nadaljevala prodor po dolini v smeri proti Kobaridu.

(Vir: Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije, 1848–1992, str. 137. Inštitut za novejšo zgodovino, Mladinska knjiga. Ljubljana, 2006)

- 10.1. Pojasnite vzrok za odprtje fronte ob Soči leta 1915.

- 10.2. Začetek katere bitke na soški fronti opisuje besedilo?

- 10.3. Opišite izid te bitke za centralne sile.

(3 točke)

11. Posledice vojskovanja je občutilo tudi civilno prebivalstvo.

Navedite posledice vojskovanja ob Soči za tamkajšnje civilno prebivalstvo.

Slika 1

(1 točka)

(Vir: <http://zgodovina.si/>.../ Pridobljeno: 13. 4. 2020.)

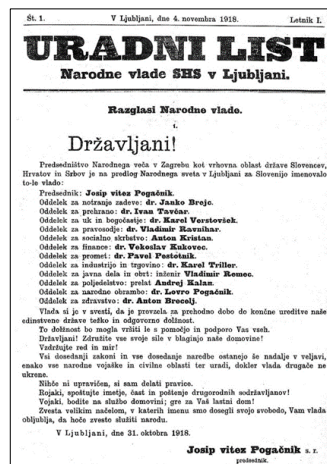
12. Med prvo svetovno vojno so se krepile ideje o povezovanju južnoslovanskih narodov. Obkrožite črke pred tremi pravilnimi trditvami.
- A Južnoslovanske narode je povezovala skupna kultura.
B Decembra 1914 je srbski parlament sprejel niško deklaracijo.
C Jugoslovanski odbor je zavračal povezovanje s Kraljevino Srbijo.
D Jugoslovanski klub je združeval južnoslovanske poslance v dunajskem parlamentu.
E Majniška deklaracija je sprva poglobila nasprotja med slovenskimi političnimi strankami.
F Majniška deklaracija je sprožila množično ljudsko gibanje.

(3 točke)

13. Dne 29. oktobra 1918 je bila razglašena Država Slovencev, Hrvatov in Srbov, ki jo je vodilo Narodno vijeće v Zagrebu.

Državnopravne vezi med slovenskimi deželami in Avstrijo so pretrgali potem, ko je 28. oktobra 1918 avstro-ogrška vlada priznala Wilsonove mirovne pogoje, /.../ ko ustanovitev lastne države ni več pomenila revolucionarnega, temveč legalno, od vlade priznano dejanje.

(Vir: Perovšek, J., 2018: Slovenski prevrat 1918: položaj Slovencev v Državi Slovencev, Hrvatov in Srbov, str. 81. Založba INZ. Ljubljana)

Slika 2

(Vir: Gabrič, A., Režek, M., 2011: Zgodovina 4, str. 147. DZS. Ljubljana)

- 13.1. Navedite ime organa, ki je prevzel oblast nad slovenskim delom Države SHS.
- 13.2. Pojasnite, kaj so Wilsonovi mirovni pogoji določali glede pravic posameznih narodov.
- 13.3. Pojasnite problem, s katerim se je morala spoprijeti Država SHS glede svojega ozemlja.

(3 točke)

14. Decembra 1918 je nastala Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev. Država je bila upravno razdeljena na 33 oblasti. Pri reševanju si pomagajte s sliko 7 v barvni prilogi.

14.1. Kako je bilo razdeljeno slovensko ozemlje znotraj države?

14.2. Pojasnite razlog za takšno upravno razdelitev Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev.

(2 točki)

15. V obdobju med obema vojnama sta imeli v slovenski politiki najpomembnejšo vlogo katoliška in liberalna stranka.

Povežite značilnosti strank tako, da na črto v levem stolpcu vpišete ustrezno črko iz desnega stolpca.

_____ podpora je imela na podeželju

_____ podpora je imela med premožnejšimi sloji

_____ zagovarjala je unitarizem

_____ zagovarjala je avtonomizem

A liberalna stranka

B katoliška stranka

(2 točki)

16. V Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev so se vrstile politične krize.

./.../ Narodna skupščina v Beogradu pa je postala bolj kot kdaj prej prizorišče neusmiljenih besednih bitk, groženj in žalitev. V takem napetem in sovražnem vzdušju so 20. junija 1928 v skupščini odjeknili strelj /.../. 6. januarja 1929 je izšel Aleksandrov manifest, ki je ugotavljal, da »med narodom in kraljem ne more biti več posrednika«. /.../ Dobro desetletje po nastanku Kraljevine SHS je bil tako na jugoslovanskih in slovenskih tleh prekinjen komaj začeti demokratični strankarsko-parlamentarni modernizacijski tok /.../.

(Vir: Štih, P., in drugi, 2016: Slovenska zgodovina: od prazgodovinskih kultur do začetka 21. stoletja, str. 542. Modrijan. Ljubljana)

16.1. Navedite ukrepe kralja Aleksandra, ki so sledili streljanju v skupščini leta 1928.

16.2. Kako imenujemo obdobje po uvedbi Aleksandrovih ukrepov?

(2 točki)

17. Vstop v novo, pretežno agrarno državo je prinesel nove možnosti za gospodarski razvoj slovenskega ozemlja. V Avstro-Ogrski je bilo med manj razvitimi deli države, v Jugoslaviji pa najbolj razvito.

Sicer pa je imela Slovenija tudi druge pogoje za uspešen razvoj industrije. Železnice so bile zgrajene in do druge svetovne vojne so jim dodali le še 60 km prog. Obstajala je razvejena cestna mreža, četudi so bile ceste marsikje slabo vzdrževane. /.../ Nagel razvoj industrije pa je omogočala tudi učinkovita elektrifikacija.

(Vir: Štih, P., in drugi, 2016: Slovenska zgodovina: od prazgodovinskih kultur do začetka 21. stoletja, str. 532. Modrijan. Ljubljana)

- 17.1. Navedite prednosti slovenskega dela države, ki so omogočile hitro industrializacijo.

- 17.2. Pojasnite težave, s katerimi se je med obema vojnama spopadalo slovensko kmetijstvo.

(2 točki)

18. V slovenskem delu jugoslovanske kraljevine je delovala tudi ilegalna komunistična stranka.

Komunisti so se ob ustanovitvi KP Slovenije /.../ opredelili za program, ki je bil sprejemljiv tudi za nekatere druge politične skupine. Nekaj več kot 530 najbolj vnetih simpatizerjev »ljudskofrontnega« povezovanja in španske republike je v drugi polovici tridesetih let s posredovanjem komunistov odšlo v Španijo, kjer so se borili kot prostovoljci. Del slovenskega komunističnega vodstva se je – podobno kot del vodilnih jugoslovanskih komunistov – šolal v Sovjetski zvezi. Zato so slovenski komunisti v poglavitnih političnih odločitvah zvesto sledili Moskvi in Kominterni. /.../ Komunisti so – podobno kot socialisti – zastopali stališče, da je »žensko vprašanje« sestavni del »socialnega vprašanja« in ga je zato mogoče rešiti le z bojem za pravičnejšo družbeno ureditev.

(Vir: Štih, P., in drugi, 2016: Slovenska zgodovina: od prazgodovinskih kultur do začetka 21. stoletja, str. 567. Modrijan. Ljubljana)

- 18.1. Opišite odnos predvojnih slovenskih komunistov do Sovjetske zveze.

- 18.2. Katero stran v španski državljanski vojni so podpirali?

- 18.3. Pojasnite odnos komunistov do ženskega vprašanja.

(3 točke)

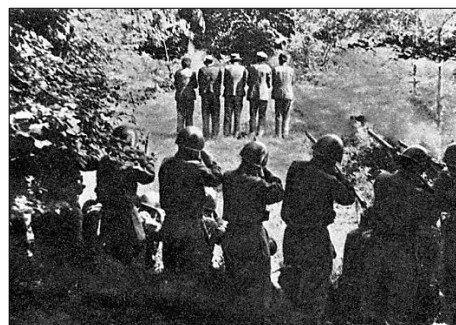

19. Aprila 1941 je Jugoslavijo zajela druga svetovna vojna. Po kapitulaciji Jugoslavije so si slovensko ozemlje razdelili nemški, italijanski in madžarski okupatorji. Pri reševanju si pomagajte s sliko 8 v barvni prilogi ter slikama 3 in 4.

Slika 3

(Vir: <http://zgodovina.si/drazgoska-bitka>. Pridobljeno: 19. 4. 2020.)

Slika 4

(Vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Italijanski_vojni_zlo%C4%8Dini_druge_svetovne_vojne. Pridobljeno: 19. 4. 2020.)

Obkrožite črko pred izbranim okupatorjem.

A NEMŠKI OKUPATOR

B ITALIJANSKI OKUPATOR

19.1. Katere dele slovenskega ozemlja je okupiral?

19.2. Kako so se Slovenci odzvali na okupacijo?

19.3. Navedite nasilne ukrepe, ki jih je okupator izvajal nad civilnim prebivalstvom.

19.4. Pojasnite odnos okupatorja do vojaške kolaboracije Slovencev.

(4 točke)

20. Na konferenci v Teheranu novembra 1943 so prvič za isto mizo sedli »veliki trije«, Churchill, Roosevelt in Stalin, ter sprejeli sklep o pomoči jugoslovanskim partizanom.

Ob približevanju zavezniške fronte Italiji in ugotovitvi, da se v Jugoslaviji proti okupatorjem bojujejo samo partizani, se je povečal tako pomen jugoslovanskega ozemlja kot bojujočega se partizanstva. Zato so britanske službe za delovanje v sovražnikovem zaledju, zlasti »Special Execution Operation« (SOE), začele k večjim partizanskim enotam pošiljati vojaške misije in obveščevalne skupine /.../.

(Vir: Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije, 1848–1992, str. 737–738. Inštitut za novejšo zgodovino, Mladinska knjiga. Ljubljana, 2006)

- 20.1. Pojasnite, zakaj so se zahodni zavezniki odločili pomagati partizanski vojski.

- 20.2. Opišite oblike zavezniške pomoči partizanom.

(2 točki)

21. Leta 1943 je bilo ustanovljeno Slovensko domobranstvo.

- 21.1. Navedite, na čigavi strani in proti komu so se bojevali domobranci.

DOMOBRANSKA PRISEGA
»Prisegam pri Vsemogočnem Bogu, da bom zvest, hraber in svojim nadrejenim pokoren, da bom v skupnem boju z nemško oboroženo silo, stoječo pod poveljstvom vodje velike Nemčije, SS četami in policijo, proti banditom in komunizmu kakor tudi njegovim zaveznikom svoje dolžnosti vestno izpolnjeval za svojo slovensko domovino kot del svobodne Evrope. Za ta boj sem pripravljen žrtvovati tudi svoje življenje. Tako mi Bog pomagaj.«

Slika 5

(Vir: Gabrič, A., Režek, M., 2011: Zgodovina 4, str. 180. DZS. Ljubljana)

- 21.2. Opišite povojno usodo domobrancev.

(2 točki)

22. Po drugi svetovni vojni je nastala socialistična Jugoslavija, ki je zaradi informbirojevskega spora izbrala svojo pot v socializem. Pri reševanju si pomagajte z besedili in s sliko 9 v barvni prilogi.

Revolucija oziroma razredna osvoboditev, tako so verjeli komunisti, naj bi bila predpogoj, oblikovanje federacije pa dokončna rešitev nacionalnega vprašanja v Jugoslaviji. Da bi zgladili mednacionalna nasprotja, so se zatekli k magični formuli »bratstva in enotnosti« /.../.

(Vir: Režek, M., 2005: Med resničnostjo in iluzijo. Slovenska in jugoslovanska politika v desetletju po sporu z Informbirojem 1948–1958, str. 169. Modrijan. Ljubljana)

Ideolog novega gospodarskega sistema Boris Kidrič je predstavil svojo vizijo ureditve na področju gospodarstva, priložnost pa je izkoristil tudi za ostro kritiko sovjetskega ekonomskega sistema /.../. Kidrič je poudaril, da mora gospodarski sistem temeljiti na objektivnih ekonomskih zakonitostih, ter zavrnil vsakršne težnje po vračanju k centralističnemu upravljanju.

(Vir: Režek, M., 2005: Med resničnostjo in iluzijo. Slovenska in jugoslovanska politika v desetletju po sporu z Informbirojem 1948–1958, str. 49. Modrijan. Ljubljana)

Med jugoslovanskimi voditelji je /.../ užival največji ugled Josip Broz Tito /.../. Maršalova potovanja v Azijo, s katerimi je v drugi polovici petdesetih let pripravljala teren politiki neuvrščenosti in jih leta 1961 kronal s prvim srečanjem voditeljev blokovsko nevezanih držav v Beogradu, so njegovo avtoriteto še utrdila. Tako je kljub občasnemu upiranju avtoritarnim komunističnim metodam celo v izobraženskih krogih prevladovalo prepričanje, da je treba možnosti za demokratizacijo in modernizacijo slovenske in jugoslovanske družbe iskati v okvirih jugoslovanskega socialističnega sistema, saj je bil ta socialno pravičnejši kot zahodni kapitalizem ali vzhodni socializem.

(Vir: Štih, P., Simoniti, V., Vodopivec, P., 2016: Slovenska zgodovina: od prazgodovinskih kultur do začetka 21. stoletja, str. 665. Modrijan. Ljubljana)

Obkrožite črko pred izbranim obdobjem.

A JUGOSLAVIJA 1945–1948

B JUGOSLAVIJA 1953–1990

V obliki krajšega razmišljanja navedite ime politične stranke, ki je vodila državo, ter opišite njen odnos do nacionalnega vprašanja, temeljne značilnosti gospodarske politike države, njen odnos do političnih nasprotnikov oz. drugače mislečih in zunanjepolitično usmeritev države.

(5 točk)

23. V šestdesetih letih 20. stoletja se je slovensko gospodarstvo nekoliko liberaliziralo, slovenska podjetja pa so se čedalje bolj prilagajala povpraševanju na trgu. Pri reševanju si pomagajte s sliko 10 v barvni prilogi.

Namesto usmeritve v klasično industrijo je predvideval razvoj propulzivnih panog: trgovine, bančništva, prometa, turizma, storitvenih dejavnosti, svetovanja, inženiringa, informatike in računalništva. /.../ Slovenija na bi po »liberalističnem« konceptu postala most med vzhodnimi in zahodnimi državami /.../. Gospodarstvo naj bi delovalo po tržnih zakonitostih, socializem pa naj bi zagotavljala družbena lastnina.

(Vir: Repe, B., 2003: Rdeča Slovenija: tokovi in obrazi iz obdobja socializma, str. 276–277. Založba Sophia. Ljubljana)

23.1. V katerih slovenskih mestih se je razvila avtomobilska industrija?

23.2. Pojasnite gospodarski koncept slovenske vlade v času, ko jo je vodil Stane Kavčič.

(2 točki)

24. Leta 1991 je Jugoslavija razpadla.

24.1. Navedite pet držav, ki so nastale na ozemlju nekdanje Jugoslavije.

24.2. V katero pomembno mednarodno povezavo je Slovenija vstopila leta 2004?

(2 točki)

25. Na črto pred navedenim dogodkom vpišite ustrezno letnico: 1919, 1920, 1948, 1980, 1990, 1992.

- _____ koroški plebiscit
- _____ spor z Informbirojem
- _____ vstop Slovenije v OZN
- _____ ustanovitev Univerze v Ljubljani
- _____ smrt Josipa Broza Tita
- _____ plebiscit o samostojnosti Slovenije

(3 točke)

M 2 3 2 5 1 1 2 2 1 7

Barvna priloga (k Izpitni poli 2)

Slika 6: Slovenske čitalnice, tabori in kulturna društva na začetku ustavne dobe

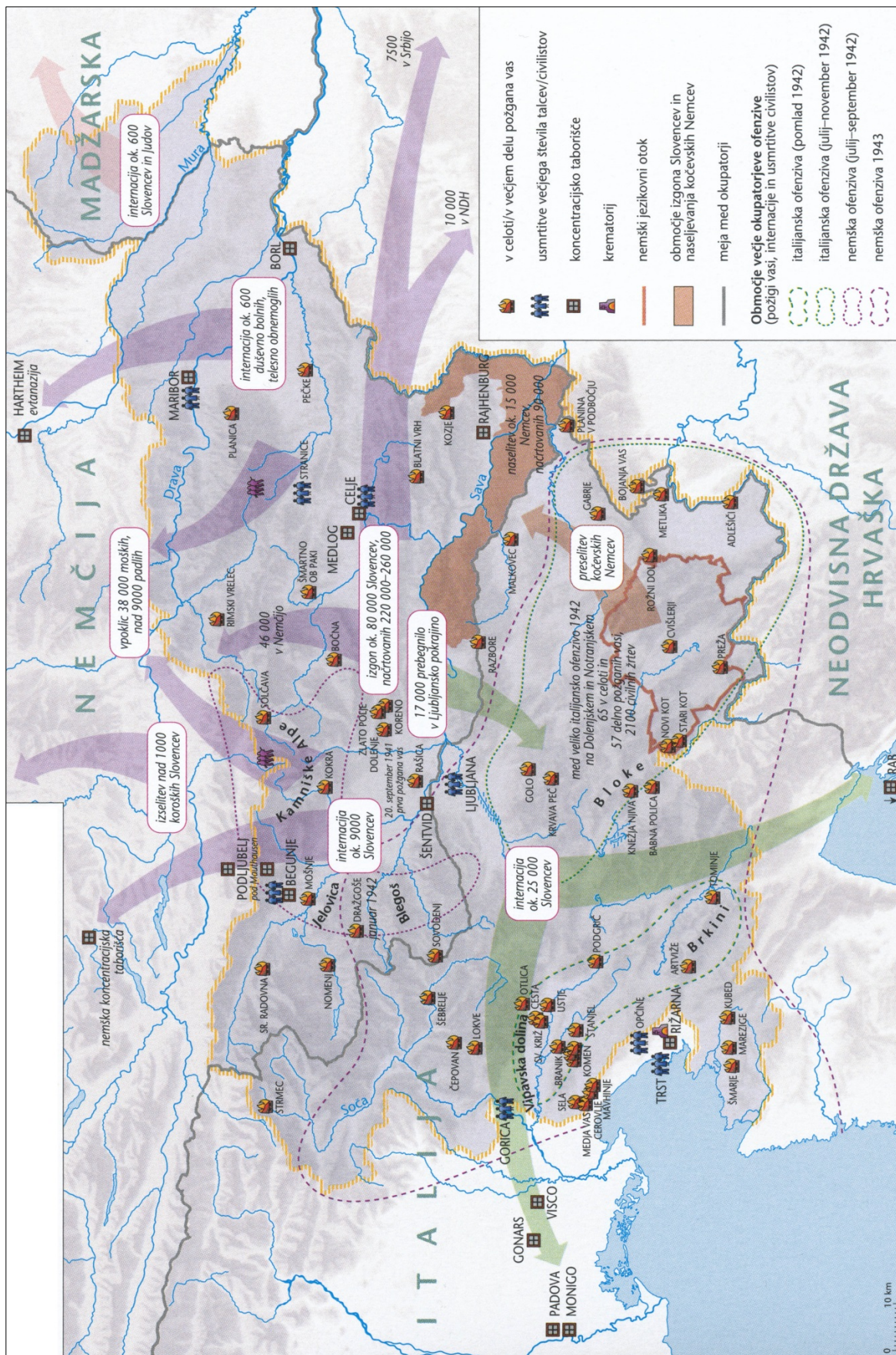
(Vir: Slovenski zgodovinski atlas, str. 150. Nova revija. Ljubljana, 2011)

Slika 7: Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev med letoma 1922 in 1929

(Vir: Slovenski zgodovinski atlas, str. 171. Nova revija. Ljubljana, 2011)

V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.

Slika 8: Okupatorjev teror na slovenskem ozemlju

(Vir: Slovenski zgodovinski atlas, str. 183. Nova revija. Ljubljana, 2011)

